

A' Drammának vers-mértékéről.

Kérdésbe vévén, minémû mértékre kellessék a' Drammát írni, kétségkívül a' Régiekhöz kell folyamodnunk, kiknél erre Regulát, és Példákat találunk. A' Regula megvagyon Horátziusnál: de Arte, a' 251. és köv. versekben. E' szerént leg-szebb neme a' Drammai vers-mértéknek a' tiszta hatos JámBUS. De ki győzne egész egy Drammát tiszta jambusokban írni? Nem is hiszem, hogy valaha ilyen Drama megjelent volna. Azon fel-lül a' tiszta jambus a' beszédet hamar lépteti; már pedig az előadott dolognak, és a' beszéllő személynek minéműségéhez képest, néha a' beszédnek is meg kell lassudnia, leginkább a' Tra-gédiában, midőn a' szívnek fájdalmát a' száj mintegy szakadozva, 's késedelmesen adja ki; és ek-kor inkább kell spondéusokat választani, kivéven az utolsó lábat, mellyről a' jambus soha el nem maradhat. Arra, hogy a' dolognak minéműségét

(a) Fessler ugyan ott 154—5 lap. Inchoffer Annal. Tom. I. vol. II. 281—2 lap.

már maga a' szó-bang elevenebb ábrázatban állítsa ki, vigyáztak a' Heroicus Írók is. „*Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro*”. Mintha hallanám a' pörölnék tsattogását. — Ellenben, mikor olvasom: „*At tuba terribili sonitu procul aere canoro Increpuit*”. Úgy tetszik, mintha a' fülemben tsenegne a' trombita harsogás. Miért? mivel a' Syllabáknak sebes léptetése, a' trombitából adott hangot mintegy nyomban követi. Kivántatik tehát, hogy az indulat' hevességének festésében, vagy midőn valamelly dolgot siettetünk, több legyen a' jambus, dactylus, anapesztus, vagy tribrachis, mint a' spondéus.

Jól tudván ezt a' Régielk, tiszta jambussal csak némelly alkalmatossági versekben, vagy rövidobb festésekben éltek; 's látván, melly szükséges legyen, mind a' dolgozásnak könnyebbítésére nézve, mind, hogy a' festésnek nagyobb természetiséget adnának, Horátzius szerint az első, harmadik, és ötödik lábra spondéust vettek, a' 2-kon, 4-ken, és 6-kon a' jambust megtartván. — De az is bizonyos, hogy nem csak spondéust vettek a' páratlan lábakra, hanem mindent, valami vagy a' jambusnak, vagy a' spondéusnak megfelel. Megfelel pedig a' spondéusnak a' dactylus — — = — v v, anapesztus: — — = v v —, proceleusmaticus: — — = v v v v. A' jambusnak pedig a' tribrachis v — = v v v: mint-hogy azt tartották, hogy két rövid egy hosszúnak, és viszont egy hosszú két rövidnek helyébe léphet, a' kimondásban mindenik egyenlő időt tartván; a' mit a' Rómaiaknál még a' Hexameterekben is találunk, kik néhol két rövidet egy hosszú helyett scandáltak; p. o. ingenuus — v v, w quia v v quoniam v v =, etiam v v =: mintha így ejtették volna: ingenjus, quia, quoniam, etjam. Ez az oka annak is, hogy némelykor a' Diphton-

gusokat resolválták: p. o. Theseus — vv, aulae vv —. etc. Ezen kétféle hatos Jambusnak táblája tehát így áll:

Tiszta hatos Jambus.

1	2	3	4	5	6
v —	v —	v —	v —	v —	v —
Szabadosabb hatos Jambus.					
v —	v —	v —	v —	v —	v v
— —	vvv	— —	vvv	— —	v v
— vv		— vv		— vv	v v
vv —		vv —		vv —	v v
vvv		vvv		vvv	v v
vvvv					

Hogy a' szabadosabb Jambus jóval is könnyebb, mint a' tiszta, kiki látja; de még sem olly könnyű, mint talán valaki első tekintettel gondolná; mert a' tiszta jambicus lábnak a' legnehezebb helyek vagynak adva. Érezvén ezt mind a' Görög, mind a' Deák Poéták, még ennél is nagyobb szabadságot engedtek magoknak, úgy, hogy az első öt lábra mindent felvennének a' trocheuson, és proceleusmaticuson kívül, és csak a' hatodik lábon tartanak meg a' jambust, így:

1	2	3	4	5	6
v —	v —	v —	v —	v —	v v
— —	— —	— —	— —	— —	
— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	
vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	
vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	

Ez a' legszabadosabb acatalecticus Hatos Jambus. A' catalecticus Jambus hatodfel lábú,

vagy is egy szótaggal rövidebb, mint az acatalecticus; melly nemét a' versnek, Petronius' Bionti Kiadója, Santának nevezi; de ekkor a' magános szótag előtt álló lábnak jambicusnak kell lenni. A' hypercatalecticus Jambus az, melly egy sillabával bővelkedik; ekkor ismét a' felugratott utolsó szillaba előtt lévő láb mindenkor jambus legyen. Erre táblát a' fellebb mutatottak szerént lehet tsinálni.

Ha már a' Görögök, és Romaiak, akár a' szónak nem engedése, akár a' mondásnak nyomossabb volta, akár mind a' kettő miatt, illy nagy szabadsággal éltek Jambusaikban, miért ne élénk mi Magyarok, holott nekünk több spondéusunk, és molossusunk vagyon, mint amazoknak, a' mi a' vers-alkotást felette nehezíti. Tsak ezen okból is óhajtunk, hogy az éktelen szó nyújtásnak bútsút adván, ezt gömbölyű kimondással váltsuk fel. Horátzius a' Görögöket nem tsak az elmésségről dicséri, hanem azt is megjegyzi bennük, hogy a' szókat szép könnyűséggel pergették.

Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo
Musa loqui.

Nem tsak érteni, de érezni is kell, mennyit nyom ez a' megjegyzés. Nem is szólhat ide más, mint a' ki Poéta lévén, mind az izléshez ért, mind a' szótagoknak illendő hangot tud adni, vagy is a' szótagokat aesthetikai mértékre feltudja osztani. Állítsunk bár össze egy szónyújtó, és egy gömbölyű ejtésű Magyar; Beszéltessük őket; lehetetlen, hogy a' késedelmes, és a' száját fárasztó kimondásnak izetlensége a' fület kedvetlenül ne illesse, mikor ellenben a' könnyen perdülő beszéd édesen gyönyörködteti. Kik a' szónyújtó dialectus szerént pentametrumokat, Jambusokat, Trochaicusokat csinálnak, képzelem magamnak, mennyit kell küszködniük, holott, ha a' simulatlan, és resten tzaamogó szónyújtástól elál-

lanának, nem csak a' kellemetességben, de a' fáradtságban is sokat nyernének. A' deák beszéd, rövid szótagokkal meggyôzi a' magyart, még is azt mondja Horátziusnak tudós Commentatora Veitenauer: „latino sermoni longarum major multo copia, quam brevium suppetit”. Gellius is több helyen vádolja erről a' római nyelvet. Hát mi miért szaporítsuk a' longákat, ha, és a' hol náluk nélkül ellehetünk? a' mint hogy sok nélkül el is lehetünk. A' sok monosyllabon bizonynyal nem mutat a' nyelvnek ékességére, melly bennünket a' beszéllésnek gyermeki, az az eredő korára visz fel. Vizsgálódjék bár a' Philologus, és rá fog arra találni, a' mit mondok. Nints is mit köszönnünk azoknak, kik a' két, három tagú szókat, olly feles számmal, mint kezdik, eggyesekké tsinálgatják; mert ez által a' nyelvet arra az időre teszik vissza, mellyben még darabos volt. Noha a' sok szükségtelen toldozásoknak hozzá aggatása sem diszesíti; s a' mi másban, ebben is igaz: „nequid nimis”. Én reményelem, hogy az idő győzni fog az elő-ítéllettől támogatott nyakasságon; nem ugyan a' paraszt szájban, hanem a' Tudósnek tollában.

Eddig a' Drammai Versnek legközöségeesebb mértékéről, a' hatos Jambusról. Lássuk most annak egyéb nemeit.

A' kettős Jambustól fogva a' legghosszabbikig az a' fő regula, hogy az utolsó láb tiszta Jambus legyen. Ha pedig a' vers Catalecticus — egy szótaggal rövidebb, — vagy hypercatalecticus — egy szótaggal hosszabb; akkor az a' láb, melly ezen szótagot egyenesen megelőzi, legyen Jambicus. Euripides ugyan a' három lábú versben a' másodikra tribrachist tesz, és a' harmadikra spondéust, vagy trochéust is,

v —	v —	v —
— —	v v v	v v
— v v		— —
v v —		— v
v v v		

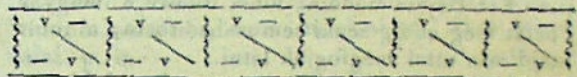
A negyedfél lábúban pedig a' harmadikra Spondéust (Rájnisszerént.) De ez, u' mint látni való, igen nagy szabadság, kivált illy rövid versben, 's általa a' vers egészen elveszti Jambusi természetét.

v	—		v	—		v	—		v
—			v	v	v		—	—	—
v	v	—							
v	v	v							

Kérdésbe jöhet, ha a' Drammában, három, negyedfél; négy, ötödfél, és öt lábú Jambusok jól állanak-e? Ha Horátziusra halgatunk, ő tsak a' hatost ajánlja. E' szerént tehát hosszabbakat sem volna szabad felvenni. Már pedig a' Classicus Drammatistáknak példájok szerént hetes, nyoltzas Jambicusok is helyet fognak. Tehát ez a' regula nem lehet kirekesztő. Lehet azért hatosnál rövidebb vers is; de nem jut eszembe, hogy Terentziusnál ötösnél rövidebbeket találtam volna. Plautusnál ugyan vagynak dimetricusok 's a' t. de lehet gyanakodni, hogy azokat talán a' későbbi felosztás tsinálta azokká. Egyébként Plautus igen keveset vigyázott a' mértékre. — Ellenben hetest, nyoltzast mind a' kettőnél nagy számmal találhatni. Most tehát ezekről szóllok, és ugyan többnyire Rájnist követvén.

Minémű mértékű szótagokat lehessen a' most nevezett versekben felvenni, az eddig mondotakból érthető. De mi annak az oka, hogy a' deák Drammaticusoknál a' Jambicus versekben trochéusok is, és pedig nem ritkán találtnak? Egyik bizonyos oka az, a' mit már fellebb említettem, hogy egy hosszú, vagy két rövid tagot egy értékűnek tartottak. Így tehát a' tribrachis helyett tettek trochéust, mert a' tribrachist mind a' Jambusnak, mind a' trochéusnak helyébe rakogatták. Másodszor: a' vers-mértéket kétség kívül a' beszédnek hangja után csinálták, valamint most is, annak li jól zengő éneket akar tsinál-

ni, előbb a' dallásnak hangját, vagy zengzését kell ismérnie, ne hogy p. o. így ejtse: Szerélém, légyélém, émbérékét (mind hosszan) fonnyasztom, megvagdalták (mind rövideden). Már a' Jambus középszerűen siető hang ejtés; de a' trochéus is ugyan illy csendülést ad a' fülnek, a' mint ezt kiki észre veszi, ha egy más után Jambicus, és trochaicus verseket olvas. Ezen fellől, a' folytatott olvasásban, könnyen eggyik a' másiknak helyébe lép, főképpen, ha a' versek tisztábbak; úgy, hogy a' szaporább kimondásból nem egy könnyű észre venni, vallyon a' vers Jambicus-e, vagy trochaicus? p. o.

És ebből eshetett a' könnyű eltserélés. Ez sem elég, ha nem annyira vitték a' szabadságot, hogy a' hetesben az utolsó lábat sem szorították meg jobban, mint az első. — A' nyoltzasban pedig a' Jambus helyett anapestust, vagy dactylust is vettek. A' Táblát Rájnis után írom le, ki Plautusból, és Terentziusból szedte ki.

1	2	3	4	5	6	7	1/2	8
v ~	v ~	v ~	v ~	v ~	v ~	v ~		v ~
- v	- v	- v	- v	- v	- v	- v	v	- v v
vv ~	vv ~	vv ~	vv ~	vv ~	vv ~	vv ~	-	v v ~
- vv	- vv	- vv	- vv	- vv	- vv	- vv		
- -	- -	- -	- -	- -	- -	- -		
v v v	v v v	v v v	v v v	v v v	v v v	v v v		

Ha ezen a' Táblán jártatjuk szemeinket, látjuk, és meg-ismérjük, hogy itt a' verselésnek olly szabadság adatik, melly a' legnagyobb regulátlanossággal határos. A' legjobb lyricus, és elmé

sen critizáló Horátzius tehát nem ok nélkül vág-
dalta meg Plautust a' mérték körül való gondat-
lanság miatt. „Nostri Proavi Plautinos numeros
stulte mirati”. Rájnis, noha igen fog Plautus mel-
lett, és őtet azzal menti, hogy a' köz, és folyó
beszédhez alkalmaztatta magát, melly Horátzius-
nak szoros törvényét meg nem tartja; még is meg-
vallja, hogy ez a szabadság felette igen
nagy, úgy hogy az illy verseket so-
kan a' Tudósok nem verseknek, ha-
nem szabadon folyó beszédnek tar-
tották. Azt is megvallja, hogy ő ezzel a nagy
szabadsággal nem akart élni, hanem közép uton
járt. Ezt Rájnis mondja; kinél többre a magyar
Poétát még eddig senki sem szabadította, a' mint
majd más uttal megfogjuk látni.

Ezekből én illy következtetést hozok-ki: Jó
ugyan, és szép, ha a' Drammaticus Poéta Horá-
tziusnak szabását megtartja, vagy legalább ahhoz
legközelebb jár; de még is nem kívánható, hogy
tőle soha, és csak egy körömnnyire se távozzék.
Lehet a' Drammának verse egy két Szillabával,
vagy lábbal is a' hatosnál rövidebb, vagy hosz-
szabb; lehet sánta vers is, noha ötven, 's több
verseit Plautusnak egy folytában ol asván, lát-
hatni, hogy valóságos hatos jambusok, és tsak
ott élt nagyobb szabadsággal, hol kevesebbé a-
kart fáradni; Nem kívánható, hogy a' párosokon
a' jambus mindenkor megtartassék; mert e' he-
lyett oda is tehetünk spondéust, dactylust, vagy
anapesztust; de ellenben még sem tanácsos, hogy
azt a' regulátlan szabadságot kö essük, mellyre
a' heteseknek, és nyoltzasoknak táblája mutat:
mert így vagy vigyázatlanságról, vagy a' mester-
ségnek nem értéséről fog a' Poéta vádoltatni, a'
mint Horátz megjegyzi: „versus aut operae cele-
ris nimium, curaque carentis, aut ignoratae pre-

mit artis crimine turpi". Az se késírtse-meg a' Poétát, hogy ezen nagy szabadságra példát mintat-hat, mert erre is böltsen felel Horátzius: „Et da-ta Romanis venia est indigna Poetis; Idcircone vager? scribamque licenter"? De tegyük, hogy ezen nagy szabadságra vezető példákkal védel-mezhetjük magunkat, ismét arra kell néznünk, a' mit Horátz igazán mond: „vitavi denique cul-pam, non laudem merui".

De hová is kell nagyobb szabadság, mint az, melly csupán csak egy lábat szorít regula alá? Mert ha verset akarunk írni, valami regulát csak kell tartanunk. Már pedig a' Heteseknek, Nyol-tzasoknak táblájok szerint, akármí prósát versnek lehetne mondani, mert mindent rá lehet scan-dálni. p. o.

v v — i v — i — — i — — i — — i — — i v v —
7. Mi Atyánk, kí vagy mennyekben, szenteltessék a' te neved,

— — i v — i — — i v — i v v v i v —
6. Jöjjön te országod, legyen te akaratod

v — i — — i v v — i — v i — — i v —
6. Míképpen menyben, azonképpen a' földön is.

— — i — — i v v v i — — i — — i — v i — v i v —
8. Üdvözlégý Mária, malasztal tellyes, Úr vagyon te veled.

Továbbá, legyen bár szabad, de én a' Jam-bicus versekben a' trochéusokat sem venném fel, mellyeknek tulajdonképpen a' Trochaicusokban, Sapphicumokban, Alcaicumokban, Hendecasylla-bonokban, és Scázonokban vagyon helyek.

Ezekhez képest írok ide mérték - táblákat, mellyekből a' trochéusokat kitudván, tsak azt az egyetlen egy regulát tartom meg, melly a' Jam-bicus verset tulajdonképpen billyegezi.

Hatos, vagy hetedfeles. ötös, vagy hatodfeles.

v — v — v — v — v — v —	v — v — v — v — v —
— — — — — — — — — —	— — — — — — — —
— vv — vv — vv — vv — vv	— vv — vv — vv — vv
vv — vv — vv — vv — vv —	vv — vv — vv — vv —
vvv vvv vvv vvv vvv	vvv vvv vvv vvv
vvvv	vvvv

Hetes, vagy nyoltzadfeles.

1	2	3	4	5	6	7	1/2
v —	{ v —	{ v —	{ v —	{ v —	{ v —	{ v —	x
— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	
— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	
vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	
vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	
vvvv							

Nyoltzas.

1	2	3	4	5	6	7	8
v —	v —	v —	v —	v —	v —	v —	v —
— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	— vv	— vv
vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	vv —	vv —
vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	vvv	vvv
vvvv							